

Kan Danmark inddeles i landbrugsgeografiske Provinser?

Af Adjunkt, cand. mag. *Aa. H. Kampp.*

En Undersøgelse af forskellige Forhold i Danmark kan grupperes om de større, administrative Omraader, Amterne, saaledes som det bl. a. har været Skik og Brug ved officielle statistiske Oplysninger. Men Danmark kan ogsaa inddeles ud fra geografiske Synspunkter, idet man da ved en geografisk Provins forstaar et Omraade, der danner en Enhed, som adskiller sig fra de omliggende Egne og er nogenlunde ensartet med Hensyn til en eller flere Egenskaber. Landet kunde saaledes tænkes inddelt ud fra fysisk-geografiske Forhold, fra landskabs- eller befolkningsmæssige Fænomener, eller man kunde inddele ud fra Forhold inden for et eller andet Erhverv. Man vil herved komme til en Række forskellige Resultater, der i hvert Fald for Danmarks Vedkommende næppe lader sig sammenarbejde og derfor er lidet tilfredsstillende set fra et alment geografisk Synspunkt.

Ved den i det følgende refererede Undersøgelsesmetode er der udelukkende lagt landbrugsgeografiske Faktorer, gældende for Slutningen af 1930erne, til Grund for Inddelingen.

Visse fælles Karakteristika gør sig gældende for en lang Række Kort i Landbrugsafdelingen inden for „Atlas over Danmark“¹⁾, og dette gælder ikke alene Prikkortene over Udbredelsen af Husdyr og Kulturplanter²⁾, men ogsaa „Relations-

¹⁾ Nu under Trykning.

²⁾ Se f. Eks. „Hvor gror det, og hvorfor?“, 2. Udgave (Det danske Forlag), Side 73—74, og „Geografisk Grundbog“ (Gyldendal) 1939, Side 65—77.

kort" f. Eks. over arealmæssigt dominerende Kornart og Rodfrugt³⁾, over Kulturplanternes Udbytte pr. Arealenhed⁴⁾ og over Kvægracernes Udbredelse. Denne Lighed afspejler sikkert først og fremmest agro-geologiske Forhold, men en Inddeling paa denne Basis er desværre ikke mulig, selvom der eksisterer et Jordbundskort over Danmark paa geologisk Basis (C. H. Bornebusch og Keld Milthers 1936), idet der ikke er Overensstemmelse mellem geologisk og landøkonomisk Klassificering af Jordbundstyper.

For at samle saa mange som muligt af de nævnte Landbrugsfaktorer paa et Par enkelte Kort som Kriterier for landbrugsgeografisk Deling af Landet er 11 Prikkort, der udviser meget store Ligheder, tegnet sammen, nemlig Arealerne af Hvede, 2-radet Byg, hvid/gul Havre, Runkelroer, Lucerne, Frøavl samt Antallet af Malkekøer, Svin, Heste, Ænder og Gæs 1939 (Fig. 1). Lidt rigtigere kunde Kortet naturligvis blive, om man havde omregnet Husdyrene til Kreaturenheder og i Stedet for Arealerne havde kortlagt Udbytterne af Kulturplanterne i Afgrødeenheder, men en saadan Ændring af Prikkørrelsen paa nogle af Kortene vilde ikke ændre Billedet kendeligt, da den geografiske Udbredelse ikke forrykkes nævneværdigt derved. Paa et andet Kort er 6 Prikkort, der viser en i store Træk „modsat“ Fordeling inden for Danmark, arbejdet sammen. Det drejer sig om Arealerne af Rug, Blandsæd, graa/sort Havre, Turnips, Kartoffler og Antallet af Faar 1939 (Fig. 2). I de Omraader, hvor Prikkerne paa de enkelte Kort er anbragt spredt, er der langt ringere Chancer for, at Prikkerne skal falde oven i hinanden paa det sammenarbejdede Kort end i de Egne, hvor Prikkerne paa alle Kortene ligger tæt; de mørke Omraader skulde saaledes være endnu mørkere, end de er i Forhold til de lyse Omraader.

Det skal indrømmes, at der til dette Brug er udvalgt de 17 Prikkort, der inden for de to Grupper viser de største Lig-

³⁾ Se f. Eks. „Hvor gror det, og hvorfor?“, 2. Udgave (Det danske Forlag), Side 70—71.

⁴⁾ Geografisk Tidsskrift 1942, Side 85.

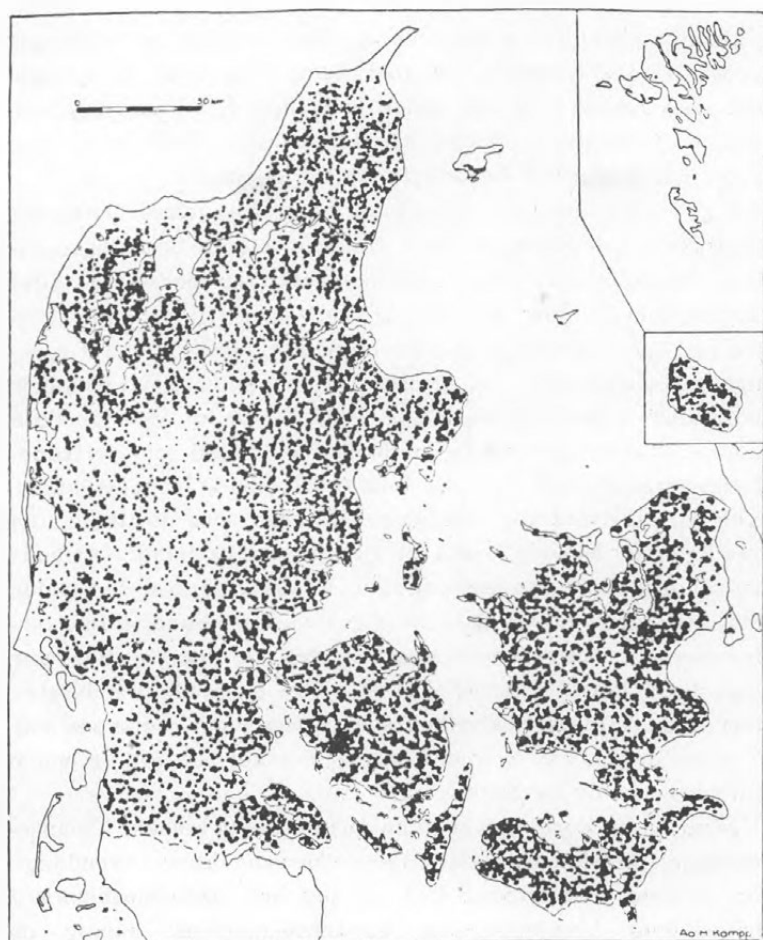

Fig. 1. 11 „østorienterede“ Landbrugsfaktorer. (Se Teksten).

heder, men selvom samtlige Prikkort fra Landbrugsafdelingen i „Atlas over Danmark“ og de af mig tidligere til andet Brug fremstillede Landbrugsprikkort (se Tidsskr. f. Landøkonomi 1939, Side 609—631) var medtaget inden for disse to Grupper, vilde det ikke have fortegnat Billedet, omend det vilde have faaet Omraaderne til at fremtræde lidt mindre klart.

Samtidig skal gøres opmærksom paa, at selvom de landbrugsgeografiske Grænser i *Hovedtrækkene* vilde være de samme, om man havde valgt et andet Tidspunkt for Undersøgelsen, saa vil Grænserne forløbe *noget* forskelligt, hvis man foretager Undersøgelser med nogle Aars Mellemlum.

Fig. 1 og 2 viser, at bortset fra de landbrugsløse Omraader (Tidsskr. f. Landøkonomi 1943, Hæfte 6, Fig. 2) og det geografiske Storkøbenhavn (*Aa. Aagesen* 1942, her modificeret efter Sognegrænser), som der naturligvis maa ses fuldstændig bort fra ved en landbrugsgeografisk Inddeling, fremtræder ret tydeligt de sjællandske og fynske Øgrupper, Lolland-Falster⁵⁾, Bornholm, Samsø og det østlige Jylland Syd for Mariagerfjord bortset fra det nordlige og mellemste Djursland som eet Landbrugsomraade, det vestlige Limfjordsomraade som et andet, Vestjylland Nord for den gamle Grænse som et tredje, det vestlige Nordslesvig⁶⁾ som et fjerde med et femte Omraade indskudt mellem paa den ene Side Vestjylland, paa den anden Side dels det vestlige Nordslesvig, dels Østjylland, tillige omfattende det østlige Himmerland og det nordlige og mellemste Djursland. Dertil kommer som et sjette Omraade Vendsyssel, der viser ret stor Prikthæthed saavel paa Fig. 1 som paa Fig. 2; navnlig paa Fig. 2 er der tydelig Forskel paa Prikthætheden i Vendsyssel og Østhimmerland.

Men disse Kort afgiver ikke Materiale til eksakt Grænse-dragning. Et Materiale, der i denne Henseende er anvendeligt, er derimod fremkommet ved, at jeg har sammenarbejdet 7 nogenlunde kommensurable Landbrugsfaktorer, nemlig de sognevise Gennemsnitsudbytter pr. Arealenhed for Treaaret 1937—39 af Hvede, Rug, Byg, Havre, Blandsæd, Runkelroer og Kaalroer. Med forholdsvis faa Fejlkilder kan man ad denne

⁵⁾ Med en anden Delingsmetode vilde man have kunnet faa Industriosukkerroeomraadet frem som et landbrugsgeografisk Omraade, men med den anvendte Metodik vilde Sukkerroearealerne „drukne“ i den almindelige Prikthæthed paa Øerne.

⁶⁾ Marskomraadet kan ikke med denne Metode udskilles som et særligt landbrugsgeografisk Omraade.

Fig. 2. 6 „vestorienterede“ Landbrugsfaktorer. (Se Teksten).

Vej faa fremstillet en Slags Bonitetskort, i hvert Fald et Bonitetskort paa Sognegnemsnit for de paagældende 7 Afgroder. Desværre kunde det ikke lade sig gøre ganske simpelt at trykke disse Kort oven i hinanden, og det blev derfor nødvendigt at sammenarbejde dem paa anden Maade.

Den fra statistisk Synspunkt forsvarligste Metode til Om-

regning af disse 7 Faktorer til et fælles Niveau vilde være at finde i et Indekstal for hver af de 7 Afgrøder i hvert af Landets 1800 Sogne, f. Eks. ved at dividere Sognets gennemsnitlige Udbytte pr. ha 1937—39 ind i det gennemsnitlige Udbytte pr. ha for samme Afgrøde i Danmark som Helhed 1937—39. Dette vilde imidlertid kræve ca. 13 000 Divisioner, et uforholdsmæssigt stort Arbejde. Jeg har derfor bragt en grovere Metode i Anvendelse ved Korrektion paa Udbyttetallene, idet jeg kun har anvendt 5 forskellige Indekstal og fundet frem til dem ved at dele hvert af de 7 Afgrøders gennemsnitlige Sogneudbyttetotal i 5 lige store Grupper efter Størrelse og derefter give samtlige Sogne, hvis Udbyttetotal faldt inden for Gruppen med de mindste Tal, Indeks 1, Sogne i Gruppen med de største Tal Indeks 5 og paa lignende Maade fordelt de mellemliggende Tal paa de mellemliggende Grupper. Til Slut har jeg adderet de 7 Indekstal fra hvert Sogn for sig og derved faaet 1800 nye Indekstal fra 7 til 35 inclusive, som jeg saa igen har fordelt i 5 Størrelsesgrupper og givet de Numre, der er anvendt i Signaturforklaringen paa Fig. 4, som er fremstillet derefter. Grundlaget for Fig. 3*) er saaledes et tredobbelt Gennemsnit, nemlig Gennemsnittet af det arealmæssige Udbytte inden for hvert Sogn for de paagældende 7 Afgrøder for Tre-aaret 1937—39.

Jeg har saaledes kæmmet Materialet for de smaa Nuancer, men Statistisk Departements Landbrugsafdeling har vist sin Interesse for denne Sag bl. a. ved at foranstalte en Prøve paa, i hvor høj Grad Resultaterne af denne Metode falder sammen med den teoretisk mere forsvarlige Metode, som er skildret ovenfor. Ved Udregninger af Stikprøver efter den skildrede Metode med finere Indeksberregning paa en Række Sogne har Departementet konstateret, at Resultaterne af denne Metode falder fuldstændig sammen med Resultaterne af den af mig anvendte, mindre nuancerede Metode i saa godt som alle Tilfælde, og i de Tilfælde, hvor Metoderne giver forskelligt Re-

*) Fig. 3—5 er rentegnet af Magister K. Blemsted-Sørensen.

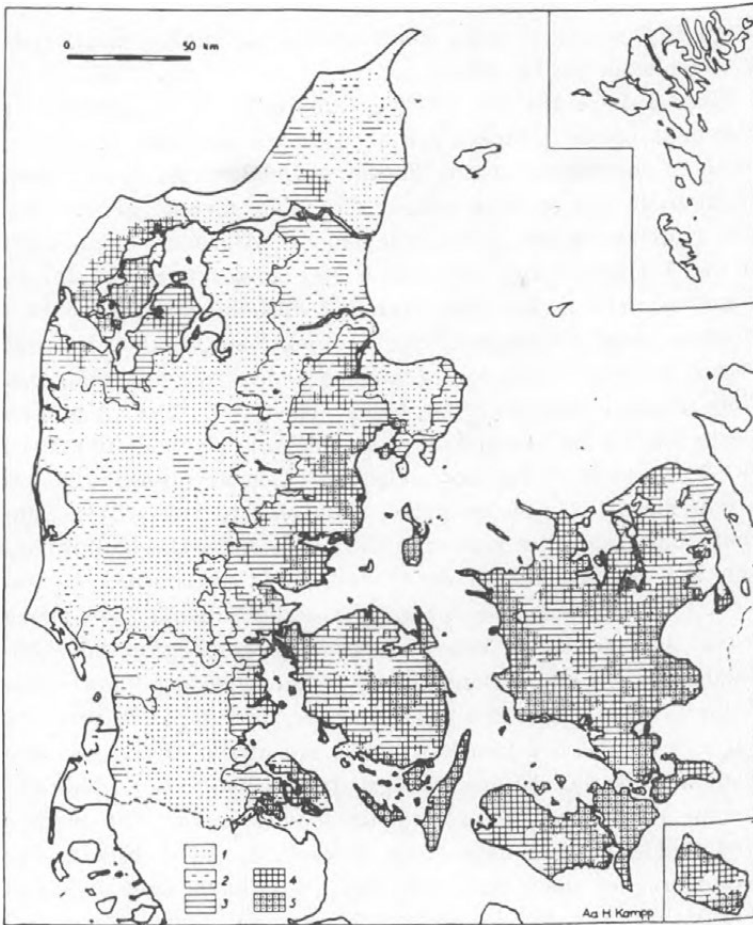

Fig. 3. Det sammenregnede arealmæssige Udbytte af Hvede, Rug, Byg, Havre, Blandsæd, Runkelroer og Kaalroer, sognevis 1937—39. 1) Indekstal 7—11 (se Teksten), 2) 12—17, 3) 18—23, 4) 24—28 og 5) 29—35. De 6 jyske landbrugsgeografiske Provinser og det geografiske Stor-københavn er indtegnede. De hvide Omraader er Bykommuner eller landbrugsløse Omraader.

sultat, er Afvigelserne saa smaa, at Anvendelse af de finere Nuancers Metode ikke vilde ændre Kortet kendeligt. I begge Tilfælde er den Forskel, der fremkommer ved, at et enkelt

Sogn f. Eks. har et stort Rodfrugtareal og derfor mange Afgrødeenheder pr. ha, elimineret.

Naar Tallene for det relative Udbytte af de 7 Afgrøder er sammenarbejdet i Stedet for at udvælge en enkelt Afgrøde, skyldes det, at ved denne Forholdsregel kommer Inddelingen til at hvile paa et mere sikkert Grundlag, idet Sogne, der ligger i forskellig Gruppe paa de enkelte Afgrøder, enten fordi deres Tal ligger lige over eller lige under Grænsen for et Signaturinterval eller paa Grund af Forhold, der staar i Forbindelse med Tællingsmetodens subjektive Karakter, har des større Sandsynlighed for at komme i den rigtige Gruppe, jo flere relative Udbytter der tages Hensyn til. Naar jeg ikke desto mindre har valgt kun at sammenarbejde Statistikken til de 7 Kort over det sognemæssige Gennemsnitsudbytte pr. Arealenhed 1937—39 inclusive, skønt jeg til Atlas over Danmark har fremstillet saadanne Kort over 9 danske Kulturplanter, saa skyldes det, at de to resterende (Sukkerroer til Fabrik og Kartoffler) viser et ganske andet Billede. Sukkerroen væsentligst fordi den kun dyrkes paa meget begrænsede Omraader i det sydlige Danmark og gennemgaaende giver størst Udbytte i de Sogne, der ligger fjernest fra Fabrikken (vel nok bl. a. fordi det der kun kan betale sig at dyrke den paa den bedste Jord). Da den væsentligst dyrkes paa Øerne, vilde det næppe have givet sig Udslag, der havde ændret det mindste ved Inddelingsgrundlaget, om Sukkerroer til Fabrik havde været regnet med, hvorimod det vilde have øget Arbejdet væsentligt. Det kunde maaske have givet noget større Tal for det vestlige Lolland, men det drejer sig her i Forvejen om Signaturerne 4 og 5, mellem hvilke der ingen Grænser er trukket (se senere). Kartoffler dyrkes i hele Landet fortrinsvis paa Marker med let Jord, fordi Behandling og Optagning dèr er lettere. Men dels bliver der vel i Almindelighed gjort mere ud af Kartoffeldyrkningen i de egentlige Kartoffelegne, og dels giver Fabriks- og Foderkartofler gennemgaaende større Udbytte pr. Arealenhed end Spisekartofler, og Foder- og Industri-sorter dyrkes netop fortrinsvis i Vestjylland og Himmerland,

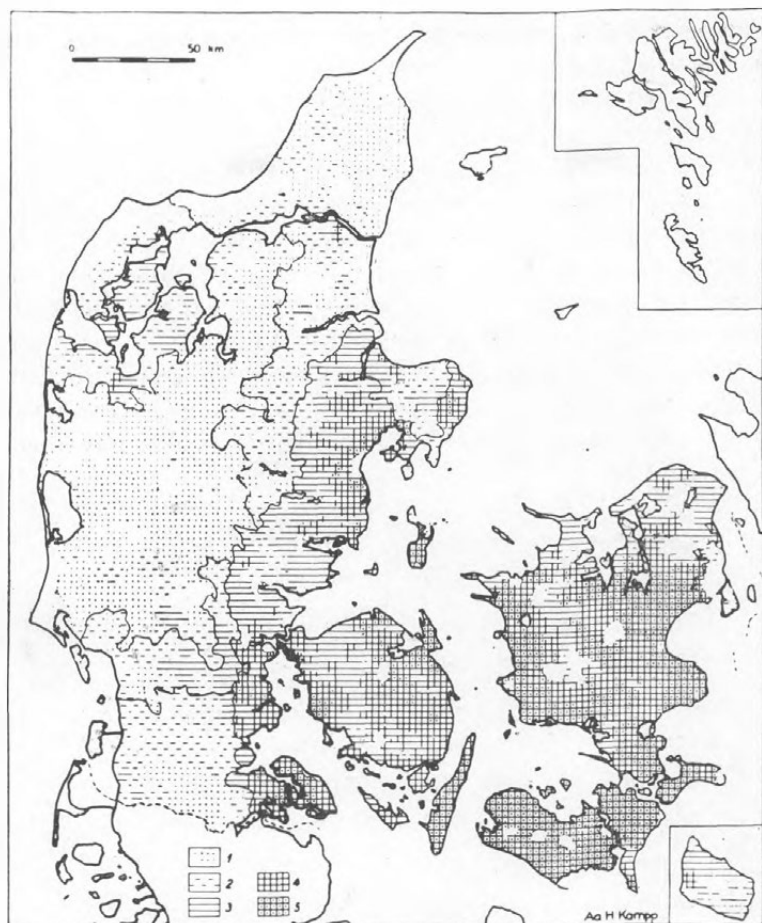

Fig. 4. Hvede- plus Bygareal i pCt. af Omdriftsarealet 1939, sognevis.
 1) ≤ 9 pCt., 2) 10—19 pCt., 3) 20—27 pCt., 4) 28—33 pCt. og 5) ≥ 34 pCt.

Indlagt: Grænser for Landbrugsomraader.

De hvide Omraader er landbrugsløse Omraader eller Sogne, hvor der i 1939 hverken dyrkedes Byg eller Hvede.

der viser de største relative Gennemsnitsudbytter pr. Sogn. Jeg har derfor anset det for berettiget at se bort fra disse Afgrøder, der iøvrigt næppe vilde have ændret Inddelingsgrundlaget væsentligt, Sukkerroerne som nævnt slet ikke, og Kar-

toflernes Hektarudbytte vilde kun tælle $\frac{1}{9}$ respektive $\frac{1}{8}$ af det endelige Indekstal.

Det helt solide Inddelingsgrundlag for Landbrugsjorden efter *Udbytteindeksmetoden* vilde man kunne faa, hvis det var muligt for hvert Sogn at faa opgivet Udbyttet pr. ha for samtlige Afgrøder. Det er det imidlertid ikke, men de øvrige Afgrøders Udbytte pr. ha vilde næppe fordele sig geografisk anderledes end de 7 anvendte Afgrøder, bortset fra Kartoflerne. Dette fremgaar (saa vidt det er muligt af en Amtstabel) af nedenstaaende Tabel over Antallet af Afgrødeenheder pr. ha Høstareal: Arealet anvendt til Korn, Rodfrugter og Høslæt (men altsaa ikke Grønfoder og Græs til Afgræsning, Havesager, Frugt, Hør, Sennep o. s. v.) i Stat. Medd., 4. Række, 111. Bind, 1. Hæfte 1940:

København	37,6	Aarhus	44,6
Roskilde	43,4	Randers	36,6
Frederiksborg	38,2	Aalborg	36,6
Holbæk	44,8	Hjørring	32,1
Sorø	44,6	Thisted	42,1
Præstø	46,6	Viborg	33,3
Bornholm	44,4	Ringkøbing	30,2
Maribo	59,2	Ribe	26,2
Svendborg	45,6	Haderslev	28,8
Odense	43,0	Aabenraa	25,6
Assens	44,1	Sønderborg	42,4
Vejle	35,3	Tønder	22,4
Skanderborg	34,9		

Disse Tal er, i Modsætning til de af mig anvendte Udbytte-Indekstal, ikke alene Resultatet af Amternes naturlige Frugtbarhed, men ogsaa af den Maade, hvorpaa Høstarealet er fordelt over de forskellige Anvendelser inden for Amterne. Det maa jo her erindres, at den Jord, der benyttes til Rodfrugtdyrk-

ningen, normalt giver næsten dobbelt saa stort Udbytte i Afgrødeenheder pr. ha som det til Korndyrkning anvendte Areal og 2—3 Gange saa stort Udbytte som Enge eller Græsmarker til Høslæt, naar Afgræsning (som her) ikke medregnes. Disse Forhold er som nævnt elimineret i Fig. 3.

Ligesom det kartografiske Grundlag for en Provinsopdeling bliver solidere ved at anvende et stort Antal Afgrøder, forbedres det ogsaa ved at tage et Gennemsnit for flere Aar, idet Høstudbytte-Tallene for et enkelt Aar er stærkt paavirkelige af varierende Nedbørs- og Temperaturforhold inden for Vækstperioden de forskellige Steder i Landet, hvilket i det store og hele er udlignet gennem Trearsgennemsnit inden for en Aar-række, der for Kornets Vedkommende tilsammen har givet en Gennemsnitshøst for Landet som Helhed. For Runkelroer og Kaalroer ligger Gennemsnittet dog noget for højt, idet der ikke blandt de tre Aar var noget daarligt Rodfrugtaar, men da det gennemsnitlige Merudbytte har været nogenlunde jævnt fordelt paa hele Landet, spiller dette Forhold ingen Rolle i denne Forbindelse.

For ikke at faa alt for store „Huller“ i Kortet har jeg ogsaa medtaget Gennemsnittet for Sogne, hvor en eller flere af Afgrøderne kun dyrkedes et eller to af de tre Aar. De usædvanlig lave Tal for Rodfrugter i Maribo Amt og i Nordslesvig kompenseres af det høje Udbyttetal for Korn.

For at gøre Inddelingen saa solid som muligt har jeg udarbejdet endnu et Kort, som skulde tjene som Grundlag, nemlig et Kort over Hvede- + Bygarealet i Procent af det samlede Omdriftsareal i hvert af Danmarks Sogne i 1939. Ved at dele Procenttallene for de enkelte Sogne i fem Grupper efter Størrelse paa samme Maade som foran beskrevet, er følgende Gruppegrænser fremkommet: 1) ≤ 9 pCt., 2) 10—19 pCt., 3) 20—27 pCt., 4) 28—33 pCt. og 5) ≥ 34 pCt. (Fig. 4). Naar jeg har valgt 1939, skyldes det, at Arbejdet med dette Kort paa-begyndtes i dette Aar; desuden er alle de øvrige som Inddelingsgrundlag anvendte Kort (Fig. 1—4) fra 1939 eller 1937—39.

Ved at sammenholde disse to Kort kan man nu indtegne

Grænserne for de landbrugsgeografiske Regioner omkring Aaret 1939, idet de i store Træk viser sig at fremtræde ens. Grænserne er trukket efter følgende Retningslinier:

Østdanmark bestaar af de danske Øer⁷⁾ + Østjylland, der omfatter en næsten sammenhængende Strækning fra den tyske Grænse langs Jyllands Østkyst til Mariagerfjord, idet det nordlige og midterste Djursland er undtaget, saaledes at denne Provins overalt er afgrænset af Sogne, der paa et af Kortene har Signatur Nr. 5, 4 eller 3, idet der dog overalt er taget mest Hensyn til Fig. 3, og Grænserne ganske enkelte Steder er simplificeret en ubetydelig Smule. For at faa sammenhængende Omraader har det ved hele Inddelingen undertiden været nødvendigt at medregne Sogne, hvis Indeks- eller Procenttal ligger noget over eller under det for Omraadet iøvrigt vedtagne.

Grænsen mellem det Omraade, der omfatter *Midt- og Sydvestjylland* (+ Østhimmerland og det nordlige og mellemste Djursland) paa den ene Side og Vestjylland—Vesthimmerland og det vestlige Sønderjylland (se senere) paa den anden Side, fastsættes som Overgangen mellem Signatur 1 og Signatur 2 eller 3 paa Fig. 3. Tegnes denne Grænse ind paa Fig. 4, viser det sig, at den ogsaa her i store Træk følger Signaturgrænserne, enten mellem 1 og 2 eller mellem 2 og 3.

Vestjylland og Vesthimmerland omfatter næsten udelukkende Omraader, der har Signatur 1 paa begge Kort, skønt der er spredte Sogne, der har Signatur 2 eller endog 3.

Vendsyssel + Hanherrederne, som er et blandet Omraade udelukkende med Signaturerne 1 og 2 paa Fig. 4, men med spredte Sogne ogsaa med Signatur 3 og 4 paa Fig. 3. Paa Fig. 3 slutter det sig saaledes signaturmæssigt til Midtjylland, men paa Fig. 4 til Vesthimmerland, ligesom Fig. 2 som nævnt støtter

7) Bortset fra Færøerne, der administrativt er Danmarks nordligste Amt, men som det i hvert Fald i landbrugsgeografisk Henseende er berettiget at behandle særskilt; de udgør en landbrugsgeografisk Provins for sig, om hvilken der skal henvises til tidligere Arbejder (*M. Winther-Lützen* i „Tidsskrift for Landøkonomi“ eller Aa. H. K. i „Geografisk Tidsskrift“).

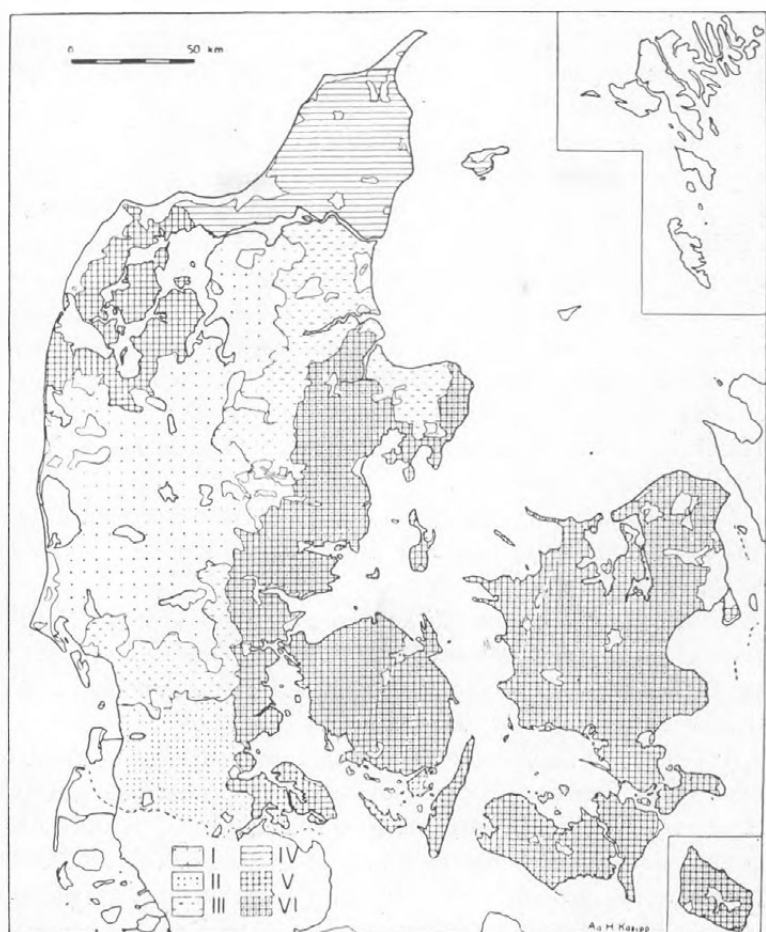

Fig. 5. Danmarks landbrugsgeografiske Inndeling 1937—39.
De hvide Felter er de største af de Omraader, der i 1939 var landbrugs-
mæssigt uudnyttede.

Berettigelsen af at holde dette Omraade for sig. Berettigelsen fremgaar endvidere af Kortene over Tætheden af Malkekøer og Svin i Atlas over Danmark.

Inden for det vestlige Limfjordsomraade findes Signaturerne

2—5 paa Fig. 3, og de afgrænses overalt udadtil af Signatur 1 med Undtagelse af 2 Steder, hvor Signatur 3 eller 4 afgrænses fra Signatur 2 i Sogne, der paa Fig. 4 har Signatur 1.

Endelig er der den Del af Nordslesvig, der ligger Vest for det egentlige Østjylland og Syd for det gamle Grænseomraade. Det slutter sig paa Fig. 3 nærmest til Vestjylland og Vesthimmerland, men Fig. 4 viser, at Hvede-Byg-Procenten gennemgaaende er noget større end i Vestjylland.

Efter den anvendte Inddelingsmetode falder Danmark saaledes i Øjeblikket naturligt i 6 landbrugsgeografiske Regioner (hvoraf III dog falder i 3 Afdelinger (Fig. 5)), for hvis administrative Afgrænsning der er gjort udførligt Rede i „Geografisk Tidsskrift“ 1944—45, og som der her skal gøres et Forsøg paa ganske kort at karakterisere:

I. *Det landbrugsgeografiske Vestjylland og Vesthimmerland:* Smaa Hektarudbytter med Rug, Blandsæd og Kartofler som de mest typiske Afgrøder.

II. *Det landbrugsgeografiske Omraade „det vestlige Nordslesvig“* med ringe Hektarudbytte og med Græs, Havre, Rug og Studehold som landbrugsgeografiske Karakteristika. Rodfrugter indtager her et relativt meget lille Areal.

III. *„Overgangsomraadet“, det mellemste og nordlige Djursland, Østhimmerland, Midt- og Sydvestjylland* med mellemstore Hektarudbytter og med Byg, Rug og Blandsæd som typiske Afgrøder. Som ovenfor nævnt falder dette Omraade i tre Dele, nemlig a) det mellemste og nordlige Djursland, b) Østhimmerland og Midtjylland og c) Sydvestjylland. Det maa dog bemærkes, at især Østhimmerland er noget heterogent.

IV. *Det landbrugsgeografiske Omraade „Vendsyssel med Hanherrederne“*, et Omraade med mellemstore Hektarudbytter og Havre, Rug og Blandsæd som Karakterafgrøder.

V. *Det landbrugsgeografiske Nordvestjylland (det vestlige Limfjordsomraade)* med store Hektarudbytter og med Hvede, Byg og Havre samt Studehold som landbrugsgeografiske Karakteristika.

VI. *Det landbrugsgeografiske Østdanmark* med store Hektar-

Fig. 6. Hele Linier: Amtsinddeling, punkterede Linier: Grænserne for de landbrugsgeografiske Provinser af 1939.

udbytter og med Hvede, Byg og Runkelroer som typiske Kulturplanter.

Som før antydtes vilde det med et andet Inddelingsgrundlag være muligt at differentiere inden for Øerne.

Man vil maaske indvende, at det er tilfældige Grænser, der

er valgt ved at dele i 5 Grupper, og at de geografiske Omraaders Grænser maaske vilde ligge anderledes, om man havde valgt andre Intervalgrænser eller flere Grupper. Men Stikprøver med en Række andre Intervaller viser, at Grænserne er saa skarpe, at der skal en meget stærk Omlægning af Intervalgrænser til for at ændre Billedet væsentligt.

Naar jeg har valgt paa Fig. 4 at arbejde med Hvede og toradet Byg, skyldes det de store Fordringer, disse to Kornarter stiller til Jordbunden. Dette Inddelingsgrundlag synes at være meget følsomt, idet de relative Tal dels adskiller sig fra hinanden i de forskellige Omraader, dels er ret ensartede inden for hvert enkelt Omraade.

Den ringe Hvedeavl i Maribo Amt opvejes rigeligt af Bygarealernes Størrelse. Den Uoverensstemmelse, der i visse Sogne er mellem Fig. 3 og 4 (f. Eks. Nordvestdjursland) kan antages at skyldes bl. a., at Landmændene i de paagældende Sogne har ladet sig „smitte“ af Nabosognenes Landmænd til at dyrke store Arealer med Byg og Hvede, skønt det ikke egentlig er noget udpræget Hvede-Byg-Omraade.

Det vilde næppe have givet nogen Forskel, om man i Stedet havde valgt Hvede + Byg i Procent af Kornarealet; de to Afgrøders relative Udbredelse er afbildet hver for sig (Atlas over Danmark) herredsvis, men viser i store Træk samme Billeder som Fig. 4.

Hvad specielt Berettigelsen af at dele Himmerland i et vestligt og et østligt Omraade angaar, saa fremgaar denne ikke alene af Kortene over Udbytte pr. Arealenhed, men desuden af Rug-, Byg- og graa/sort Havre-Arealerne, Græsarealerne uden for Omdriften, Enghøproduktionen, Antal Kirsebærtræer („Haven“, Sept. 1944), Gaarde over 12 Tdr. Htk., Grundværdi (Stat. Tab. V, E, 18, 1941), Byg- og Havrearealerne i Procent af Kornarealet 1939, og det samme gælder til en vis Grad Runkelroer i Procent af Rodfrugtarealet 1939.

Om selve Grundlaget for Inddelingen skal her bemærkes, at sine Steder er selv Sognet for stort som administrativt Inddelingsgrundlag. F. Eks. paa det sydlige Djursland, hvor bl. a.

det østlige af Agri og det vestlige af Draaby Sogne utvivlsomt burde henregnes til III a, medens Resten af Sognene slutter sig til VI. Naar det drejer sig om den nøjagtige Afgrænsning af de enkelte Omraader, slaar Sogneinddelingen altsaa ikke til. Et virkeligt Bonitetskort paa mindre Enheder end Sognet (paa Grundlag af Matrikuls-kort) kan kun fremstilles ved indgaaende Jordbundsundersøgelser uden om den administrative Inddeling i Forbindelse med Forsøg over Hektarudbytter, men det er et aabent Spørgsmaal, hvor stor geografisk Værdi det vilde have, og hvor mange Generationer det vilde tage at fremstille det, og endelig hvor meget de faktiske Forhold er ændret til den Tid.

Hvad angaar de konstruerede Grænser for Landbrugsomraaderne, vil de kunne ventes fortsat at undergaa visse Ændringer i Aartiernes Løb.

Selvom man anvender en hvilken som helst anden Inddelingsmetode, vil man sikkert komme til en tidsmæssigt begrænset Løsning, der vil vise, at de landbrugsgeografiske Hovedlinier i Øjeblikket kun højst ufuldstændigt følger de naturgeografiske Hovedlinier og saaledes alene af den Grund ikke kan anvendes som almen geografisk Inddeling af Danmark. Der maa altsaa være andre Kræfter end de naturgeografiske, der spiller ind over for Forskydningerne i de landbrugsgeografiske Linier, men disse Kræfters Natur ligger det uden for denne Undersøgelses Opgave at klarlægge.

Den her skildrede Metode gør saaledes ikke Krav paa at være den eneste rigtige Løsning af Problemet, men kun et Eksempel paa en Løsning.

Summary in English.

How to divide Denmark into agricultural districts for the year 1939.

In fig. 1 are shown 11 „agricultural factors“ printed in one map: wheat, barley, white oats, mangel, lucern and seed areas together with the number of dairy cows, pigs, horses, ducks and geese in 1939. In fig. 2 are shown 6 factors, characteristic

of less fertile areas: rye, meslin, grey oats, turnips and potato areas and the number of sheep 1939. The boundaries, however, are worked out after a map showing „yield indices“ (fig. 3), and a map of wheat and barley as percentage of the arable land 1939 (fig. 4). The „yield indices“ represent the average yield of rye, barley, oats, meslin, mangel and kohlrabi in each parish in the three years 1937—39. In the first place the yield figures of the crops were made commensurable, secondly they were summed up and the resulting index numbers divided into five groups according to size. At last these were mapped down with five different signatures in fig. 3. Then it was possible to draw the boundaries of the agricultural areas. The principles will appear through a detailed study of the maps. In making this division into agricultural districts the non-arable areas are of course not taken into account. These areas are roughly drawn on fig. 5.
